

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Museovirasto pitää hyvin positiivisena, että kulttuuriperintö on noussut valtioneuvostotasoiseksi, yhteiseksi strategiseksi asiaksi Suomessa. Olemme olleet mukana laatimassa strategiaa ja sen toimenpidelinjauksia. Pidämme keskeisen tärkeänä strategian läpi kulkevia kestävyyden, osallisuuden ja monimuotoisuuden teemoja.

Yhteiskunnan kehittämisessä kohti kestäväää tulevaisuutta tavalliset ihmiset ovat työn keskiössä. Kestävyydsmurros voi tapahtua vain ihmisten kautta, siksi aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö on tässä avainasemassa. Erityisesti aineettoman työllä on annettavaa sosiaalisen koheesion ja hyvinvoinnin työlle, mutta myös konfliktien ratkaisuun. Strategiassa mainitut ”vuorovaikutteiset ja sovittelevat toimintamallit” ovat juuri elävän perinnön työn ytimessä.

Keskeistä on strategian jalkauttaminen tavallisille ihmisille, jotka suojelevat, ylläpitävät, kantavat, harjoittavat ja uudistavat kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintö koskettaa ihmisiä, perheitä, sukuja. Voisiko strategiaa saada vielä tavallista ihmistä puhuttelevammaksi? Se on vielä varsin asiantuntija- ja instituutiokeskeinen.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Strategian tavoitteet ovat keskeisiä Museoviraston tehtävässä ja toiminnassa, ja linjassa viraston ja toimialan strategioiden kanssa. Strategia nostaa kulttuuriperinnön näkyväksi osaksi kansallista strategiaa ja yhteiskuntaa läpäiseväksi asiaksi. Kulttuuriperintö voi kukoistaa ja vaikuttaa vain osana yhteiskunnan ja kansalaisten arkea.

Kommenttinne lukuun 5.1

Luvussa 5.1. olevaan toimenpidelinjaukseen ”Kulttuuriperintöön liittyvien jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittelevia toimintamalleja” nostetaan esille mahdollisuus

hyödyntää esimerkiksi kansallisten dialogien toimintamallia järjestämällä sarja Kulttuuriperintödialogeja (Kansalliset dialogit - Avoinhallinto.fi).

Sivulla 30 todetaan, että ”Lainsäädännön ajantasaisuutta ja toimivuutta tulee seurata sekä huolehtia kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten toimeenpanosta. Kulttuuriomaisuuden suojelemisesta on kyettävä huolehtimaan erilaisissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa. Tämä edellyttää suunnitelmallista ja ennakoivaa yhteistyötä viranomaisilta ja kohteiden omistajilta. Suomen on tärkeää kantaa myös kansainvälisesti vastuuta kulttuuriomaisuuden suojelusta osallistumalla sekä ennaltaehkäisevään työhön että kriisien jälkihoitoon.” Suomi on kansainvälisen Haag-komitean jäsen vuosina 2021-2025. Olemme sitoutuneet Haagin vuoden 1954 yleissopimukseen kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa. Sen kansallinen toimeenpano tulee saattaa loppuun. Museovirasto on valmis koordinoimaan loppuunsaattamisen ja toimeenpanon yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, kulttuuriperintö- ja pelastusalan toimijoiden kanssa edellyttäen, että tämän tehtävän vaatimat resurssit voidaan osoittaa virastolle.

Toimenpidelinjauksiin on kirjattu ”Kulttuuriperintöalan taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten toimintaedellytysten ajantasaisuudesta ja kehittämisestä huolehditaan.” Museovirasto näkee erittäin tärkeänä, että meneillään oleva muinaismuistolain uudistus saatetaan loppuun ja sen toimeenpanon voimavarat, sisältäen viranomaistoiminnan ja arkeologisen kulttuuriperinnön tietovarannon tarpeet, turvataan. Lisäksi korostamme maailmanperinnön suojelun sisällyttämistä uudistuvaan alueidenkäytön lainsäädäntöön. Kulttuuriperinnön kansainvälisistä sopimuksista Suomen tulisi saattaa voimaan UNESCO:n vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelun yleissopimus.

Tallennettu ja suojeltu kulttuuriperintö heijastaa moninaista yhteiskuntaa -alaotsikon osalta Museovirasto toteaa, että digitalisaatio luo uusia mahdollisuuksia kulttuuriperinnön paikkariippumattomaan jakamiseen ja kokemiseen. Merkitykset, sekä eri kulttuurien välinen dialogi, jännitteet ja mahdollisuudet muodostuvat yhä enemmän digitaalisessa kontekstissa. Perinteisen saatavuus- ja säilytysajattelun rinnalle on tärkeä varmistaa kulttuuriperintöalan pysyminen osana yhteiskunnan muutosta ja arkielämää. Kulttuuriperintöä muodostuu enenevässä määrin suoraan digitaalseksi ja kosketus olemassa olevaan kulttuuriperintöön on varsinkin nuoremmilla sukupolvilla uudenlainen. Strategiakausi tarjoaa Suomelle mahdollisuuden ottaa aktiivinen rooli digitaalisen kulttuuriperinnön edistämiseksi sekä yhteiskunnalle tärkeiden arvojen ja merkitysten elinvoimaisuuden edistämiseksi että luovan talouden edellytysten parantamiseksi. Museovirasto pitää tämän vuoksi tärkeänä, että digitalisaation ja digitaalisen kulttuuriperinnön edistämiseen panostetaan lisäresursseja sekä strategiakaudella että sen yli.

Toimenpidelinjauksiin on kirjattu ”Digitaalisella tallentamisella ja teknologisilla valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen.” Museovirasto korostaa, että pitkäaikaissäilytykseen kohdistuu merkittäviä paineita, jotka on lähitulevaisuudessa ratkaistava turvallisella tavalla niin, että koko sektorin tarpeet tulevat huomioon otettua.

Tulevaisuudessa viranomaisen rooli kulttuuriperinnön vaalimisessa voisi muodostua vahvemmin pedagogiseksi ja mahdollistavaksi. Kulttuuriperintöpalveluita, arvoja ja tulkintoja syntyy harrastajaryhmissä, sosiaalisessa mediassa ja erityyppisissä yhteiskunnallisissa toiminnoissa yhä nopeammalla syklillä. Digitalisaatiota hyödyntämällä voidaan myös voimistaa kaikkien omistajuutta omasta kulttuuriperinnöstään.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kestävyys on olennainen osa materian säästämistä ja pitkiä käyttöikiä korostavan kulttuuriperinnön suojelun ydintä. Tämä on hyvin tunnistettu strategiassa. Samoin se, että kulttuuriala voi vauhdittaa kestävyysmurrosta ja tarvittavia ihmisten käyttäytymisen muutoksia. Samalla alan tulee tarkastella omia käytäntöjään kriittisesti, mikä vaatii yhteistyötä ja koordinaatiota myös hallinnonalalla.

Ilmastomuutoksen ja luontokadon hillintä vaikuttavat kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin. Kulttuuriperinnön vaaliminen useimmiten edistää niitä, mutta myös ristiriitatilanteita voi syntyä ilman ennakoivaa yhteistyötä ja tietoa.

Luvun toimenpidelinjaukset tunnistavat olennaisia asioita. Esimerkiksi:

- Ilmastopolitiikkatoimien suunnittelussa arvioidaan vaikutuksia kulttuuriperinnön kannalta.

Eri sektoreiden, kuten luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelun välistä yhteistyötä lisätään mm. hallinnonalojen yhteisten, ennakoivien suunnitelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuuden alueilla.

Eri sektoreiden ilmastotoimien ja luontokatoa torjuvien toimien vaikutuksia kulttuuriperintöön tulee arvioida ennakoivasti. Esimerkiksi energiatehokkuuden parantamiseen ja luonnon ennallistamiseen tähtäävissä hankkeissa tulee ottaa huomioon nykyistä paremmin ja ennakoivammin kulttuuriperintö. Tarve on ilmeinen esimerkiksi vesi- ja virtavesipolitiikassa ja ohjelmissa.

- Ilmastomuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan.
- Monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään.

Tarvitsemme lisää tutkimustietoa ja systemaattista seurantaan ilmastomuutoksen vaikutuksista kulttuuriperintöön, mikä edellyttää myös menetelmien kehittämistä. Samoin tarvitsemme tutkimustietoa kulttuuriperinnön roolista ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa (esim. faktoja säilyttävän korjaamisen hyödyistä vs. uudisrakentaminen, perinteisten rakennusmenetelmien ja energiantuotantotapojen skaalautuvuudesta, yhteisöjen perinteisistä taidoista ja tiedoista sopeutumisessa jne.). Tätä varten tulee luoda rahoitusmahdollisuuksia.

- Kulttuuriperinnön vaalimisen kansainvälisiä toimia ja yhteistyötä vahvistetaan ilmastomuutokseen ja kestäväan kehitykseen liittyen.

Museoviraston mielestä Suomen tulee olla aktiivisesti mukana ilmastomuutosta ja kulttuuriperintöä koskevassa kansainvälisessä yhteistyössä ja toimissa, esimerkiksi toteuttamassa syksyllä 2022 julkaistavia Euroopan komission alaisuudessa työskennelleen OMC-työryhmän suosituksia. Ympäristö- ja kestävyyskysymykset tulevat strategiakaudella olemaan vahvasti esillä. Tilakysymykset, rakennettu ympäristö ja suhtautuminen säilyttämiseen ovat yhteiskunnallisesti haastavia kysymyksiä. Myös digitointiin ja digitaalisuuteen liittyviä kestävyyskysymyksiä tulisi tarkastella pitkänäköisesti.

Kommenttinne lukuun 5.3

Toimenpide-ehdotuksen ”Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä” osalta Museovirasto näkee, että kulttuuriperintötietoa olisi mahdollista hyödyntää nykyistä tehokkaammin ja systemaattisemmin oppimisen, osaamisen ja tutkimuksen palveluksessa.

Digitaalisuus avaa uusia ovia tälle. Tiedonhallinnan mahdollisuuksien ulosmittaaminen vaatisi kulttuuriperintöalalla myös prosessien ja tiedon käsittelyn tottumusten tarkastelua. Tiedot tulisi pyrkiä tuottamaan rakenteellisessa muodossa ja siiloutumista eri organisaatioiden ja organisointitapojen välillä tulisi vähentää.

Sektorin tietoarkkitehtuurityö tukisi tällaisia tavoitteita. Näkökulman tulisi olla tietojen tarjoaminen mahdollisimman matalalla kynnyksellä eri asiakasryhmille ja lisäarvon tuottaminen arvoverkossa. Vaikuttavuuden kasvattamiseksi olisi erittäin tärkeää osallistaa tiedon "asiakkaat" arvonmäärittäykseen.

Kommenttinne lukuun 5.4

Uusyrittötoimintaa ja innovaatioita tulisi tukea suomalaisessa kulttuuriperintökentässä. Suomessa on vahvaa kansalais- ja harrastustoimintaa ja esimerkiksi elinvoimainen pienten museoiden kenttä. Taloudellisen vaikuttavuuden kasvattamiseksi tulisi ennakkoluulottomasti rohkaista jo eri alojen risteymäkohdissa toimivia kokeiluihin, sekä kohdistaa rahoitusta tukemaan uudenlaisten näkökulmien mahdollistamista. Tietosisältöjen ja kokoelmien saatavuusajattelua tulisi päivittää ja pyrkiä mahdollisimman pitkälle aitoon matalan kynnyksen käyttöön ja lisäarvon tuottamiseen. Kulttuuriperintötoimijoiden tulisi rohkeasti päästää muut osaksi koko arvoketjua.

Strategia voisi huomioida myös kulttuuriperinnön todennetut hyvinvointivaikutukset.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Kulttuuriperinnöllä ja sitä edistävällä strategialla sekä jatkoksi tehtävällä toimenpideohjelmalla on merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia sosiaalisen koheesion, yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvoinnin, kansalaisten resilienssin ja itseyymmärryksen edistämisessä. Strategian toimeenpano mahdollistaa myös kulttuuriperinnön taloudellisen painoarvon ja alueiden elinvoiman kestävä kasvattamisen mm. kulttuurimatkailun kehittämisen ja uusien työpaikkojen luomisen kautta. Toimeenpanoon tarvitaan kuitenkin myös resursseja, joihin on panostettava, jotta myös vaikutuksia on mahdollista saada kasvatettua. Panostaminen kulttuuriperintöön luo monella tapaa kestävä tulevaisuutta.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

-

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Toimeenpanosuunnitelma on välttämätön, koska muutoin ylätasen tavoitteiden konkretisointi, vastuunjaon roolitus ja resursointi ei toteudu.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Museovirasto on valmis osallistumaan toimeenpanosuunnitelman laatimiseen ja työn koordinointiin. Osallistava työtapo on suositeltava, mutta emme ehdota erillisiä tapoja siihen.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Museovirasto näkee roolinsa strategian toimeenpanossa keskeisenä ja aktiivisena. Toimeenpano-ohjelma konkretisoi sen tavat, ja myös nostaa näkyvämmiin esille sen, että tiettyihin toimenpiteisiin on varattava lisäresursseja.

Merisalo Tiina
Museovirasto

Hamari Pirjo
Museovirasto